SURSE CLASICE

Sfântul Augustin din Hippo (354–430), cel mai mare dintre părinții Bisericii latine, s-a născut la Thagaste, în nordul Africii. A studiat și apoi a predat la Cartagina, Roma și Milano. Atras o vreme de maniheism și de scepticism, în 386 s-a întors la creștinism, hotărâtoare în acest sens fiind influența episcopului Ambrozie din Milano, care l-a și botezat, în noaptea de Paști a anului 387. În 389 a revenit la Thagaste, unde a întemeiat o comunitate monahală, iar în 395 a fost numit episcop de Hippo, funcție pe care a păstrat-o până s-a stins din viață. Dintre numeroasele sale tratate teologice (și filozofice), cele mai cunoscute sunt *Confesiunile* (400; trad. la Humanitas, 1998, reed. 2005) și *Cetatea lui Dumnezeu* (412–427). Adaptând filozofia Antichității (îndeosebi tradiția platoniciană) la învățătura creștină, Augustin a creat el însuși un important sistem filozofic și a contribuit astfel decisiv la fundamentarea gândirii creștine medievale și moderne. Alte scrieri ale Sfântului Augustin apărute la Humanitas: *De dialectica* (ed. bilingvă; 1991, reed. 2003), *Solilocvii* (ed. bilingvă; 1993), *De magistro* (ed. bilingvă; 1994), *De doctrina Christiana* (ed. bilingvă; 2002), *De libero arbitrio* (ed. bilingvă; 2004), *Despre îngeri și oameni* (2005), *Despre adevărata religie* (2007).

Lucia Wald s-a născut pe 1 octombrie 1923, la Iași. Filolog clasic, model de profesor, savant și cercetător erudit, cu contribuții științifice remarcabile în domenii numeroase și variate, a scris și a tradus tratate, studii și articole de lingvistică teoretică, istoria lingvisticii românești și universale, lingvistică indo-europeană, articole și studii augustiniene, a predat la Facultatea de Filologie Clasică din București cursuri de fonetică și gramatică istorică latină, gramatică comparată a limbilor indo-europene, lingvistică generală, teoria limbii, poetică și stilistică. Dintre volumele semnate de Lucia Wald: *Scurtă istorie a lingvisticii* (în colab. cu Alexandru Graur; Ed. Științifică, 1961, reed. 1965 și 1977), *Progresul în limbă* (Ed. Științifică, 1969), *Istoria literaturii latine de la origini până la destrămarea Republicii* (în colab.; EDP, 1972), *Introducere în studiul limbii și culturii indo-europene* (în colab. cu Dan Slușanschi; Ed. Științifică și Enciclopedică, 1987), *Pagini de teorie și istorie a lingvisticii* (Ed. ALL, 1998), *Institutiones linguae valachicae: prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină* (în colab. cu Gheorghe Chivu; Ed. Academiei Române, 2001). Volume omagiale: *Antic și modern. In honorem Luciae Wald* (Humanitas, 2006), *Sapientia et scientia. In honorem Luciae Wald* (Editura Universității din București, 2014).

AURELIUS AUGUSTINUS

DESPRE MINCIUNĂ

Ediție bilingvă

Traducere din limba latină de
LUCIA WALD

Studiu introductiv și note de
CONSTANTIN GEORGESCU

Revizie științifică de
MARIANA BĂLUȚĂ-SKULTÉTY

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: S. Skultéty, Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Augustinus Aurelius
De mendacio = Despre minciună / Aurelius Augustinus; trad.:
Wald Lucia; studiu introd., note: Georgescu Constantin;
rev. științifică: Mariana Băluță-Skultéty. – București: Humanitas, 2016
ISBN 978-973-50-4554-8
I. Wald, Lucia (trad.)
II. Georgescu, Constantin (pref.)
III. Băluță-Skultéty, Mariana (rev. șt.)
821.124-84=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textul latinesc pe care îl reproducem în lucrarea de față, inclusiv în ceea ce privește punctuația și împărțirea în capitole, este cel propus de Alfons Städele în ediția sa recentă:

> Augustinus: Die Lügenschriften. *De mendacio – Die Lüge und Ad Consentium contra mendacium – An Consentius gegen die Lüge*, eingeleitet, übersetzt und kommentiert von Alfons Städele [u.a.]. *Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas – An Orosius gegen die Priszillianisten und Origenisten*, eingeleitet, übersetzt und kommentiert von Volker Henning Drecoll unter Mitarbeit von Mirjam Kudella; în: *Opera – Werke I. Weitere antihäretische Schriften und Adversus iudaeos*, Bd. 50, Schöningh, Paderborn, München–Wien–Zürich, 2013 (ediție în care textul latinesc al tratatului *De mendacio* a fost preluat, prin bunăvoința Österreichischen Akademie der Wissenschaften, din: *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, vol. 41, pp. 413–466, ed. Joseph Zycha, Prag–Wien–Leipzig, 1900).

Spre deosebire însă de acesta, fără alte modificări, în cazul teonimelor *Deus* și *Dominus* am preferat să folosim inițială majusculă.

Toate traducerile din limba latină altele decât cele din *De mendacio*, precum și cele din limba engleză aparțin autorului introducerii și al notelor.

Titlurile capitolelor din textul românesc aparțin traducătoarei textului *De mendacio*.

Pentru citatele din Noul Testament, traducătoarea a utilizat ediția *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001. Pentru citatele din Vechiul Testament, a preferat uneori o versiune mai apropiată de textul latin augustinian.

DE MENDACIO
DESPRE MINCIUNĂ

I. 1. Magna quaestio est de mendacio, quae nos in ipsis cotidianis actibus nostris saepe conturbat, ne aut temere accusemus mendacium, quod non est mendacium, aut arbitremur aliquando esse mentiendum honesto quodam et officioso ac misericordi mendacio. Quam quaestionem tam sollicite pertractabimus, ut quaeramus cum quaerentibus. Utrum autem aliquantum inveniamus, nihil nobis temere affirmantibus lectori bene attendenti satis indicabit ipsa tractatio. Latebrosa est enim nimis et quibusdam quasi cavernosis anfractibus saepe intentionem quaerentis eludit, ut modo velut elabatur e manibus quod inventum erat, modo rursus appareat, et rursus absorbeatur. Ad extremum tamen sententiam nostram velut certior indago comprehendet. In qua si ullus error est, cum ab omni errore veritas liberet atque in omni errore falsitas implicet, nunquam errari tutius existimo, quam cum in amore nimio veritatis et reiectione nimia falsitatis erratur. Qui enim severe reprehendunt, hoc nimium dicunt esse. Ipsa autem veritas fortasse adhuc dicat: Nondum est satis. Sane quisquis legis, nihil reprehendas, nisi cum totum legeris; atque ita minus reprehendes. Eloquium noli quaerere. Multum enim de rebus laboravimus et de celeritate absolvendi tam necessarii cotidianae vitae operis; unde tenuis, ac prope nulla fuit nobis cura verborum.

PARTEA ÎNTÂI
Despre natura și relele provocate de minciună

Secțiunea I

Natura minciunii

I. 1. Grea problemă este aceea a minciunii, ca una care, chiar în faptele noastre de zi cu zi, ne provoacă tulburare: ca nu cumva sau fără temei să taxăm drept minciună ceea ce, de fapt, nu este minciună, sau să considerăm că uneori trebuie să mințim pentru o cauză onestă, din datorie sau din milostenie.[i] Problema aceasta o vom trata cu foarte multă grijă întrebându-ne împreună cu cei care își pun întrebări în legătură cu ea,[ii] iar dacă am descoperi ceva important – fără să afirmăm ceva cu temeritate, însăși cercetarea i-o va arăta cititorului care o studiază atent. Căci ea este prea obscură și, de multe ori, scapă atenției cercetătorului prin subterfugii întru câtva fără substanță,[iii] având în vedere că uneori scapă din mâini ceea ce deja fusese aflat, iar alteori apare din nou și este iarăși preluată. În cele din urmă totuși, o cercetare întru câtva mai sigură va putea face cunoscută părerea noastră. Iar dacă mai persistă o eroare, deși adevărul ne-ar scuti de orice eroare[iv] și în orice eroare și-ar face loc falsul, cred totuși că nicicând nu se va ajunge mai sigur la vreo eroare decât atunci când ea se produce dintr-o prea mare dragoste de adevăr și dintr-o prea mare respingere a falsului. Iar cei care critică [această teorie] în mod sever afirmă că acest lucru este ceva exagerat și poate că însuși adevărul s-ar exprima așa: încă nu este destul. Iar tu, cel care citești – oricine ai fi –, să nu critici

II. 2. Exceptis igitur iocis, quae nunquam sunt putata mendacia, habent enim evidentissimam ex pronuntiatione atque ipso iocantis affectu significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis; quo genere utrum sit utendum perfectis animis, alia quaestio est, quam modo enodandam non suscepimus – exceptis ergo iocis prius agendum est, ne mentiri existimetur, qui non mentitur.

III. 3. Quapropter videndum est, quid sit mendacium. Non enim omnis, qui falsum dicit, mentitur, si credit aut opinatur verum esse quod dicit. Inter credere autem atque opinari hoc distat, quod aliquando ille, qui credit, sentit se ignorare quod credit, quamvis de re, quam se ignorare novit, omnino non dubitet, si eam firmissime credit. Qui autem opinatur, putat se scire quod nescit. Quisquis autem hoc enuntiat, quod vel creditum animo vel opinatum tenet, etiamsi falsum sit, non mentitur. Hoc enim debet enuntiationis suae fidei, ut illud per eam proferat, quod animo tenet, et sic habet ut profert. Nec ideo tamen sine vitio est, quamvis non mentiatur, si

nimic decât după ce vei fi citit în întregime, căci în felul acesta o vei critica mai puțin.[v] Să nu cauți elocință; căci ne-am trudit mult în privința faptelor și în privința grabei de a încheia o lucrare atât de trebuincioasă pentru viața de zi cu zi, drept care nu ne-am preocupat decât în mică măsură sau aproape deloc de exprimare.

Glumele nu sunt minciuni

II. 2. Așadar, lăsăm la o parte glumele, care nicicând n-au fost considerate minciuni.[vi] Căci din felul în care sunt ele rostite și din chiar starea de spirit a celui care glumește se vede foarte limpede că ele aparțin unui suflet care nu intenționează să înșele, în ciuda faptului că nu spune lucrurile adevărate. Dar dacă s-ar cuveni ca niște suflete desăvârșite[vii] să facă apel la acest gen – este o altă problemă, pe care nu ne-am propus să o dezlegăm acum. Prin urmare, cu excepția glumelor, se cuvine să stabilim mai întâi că nu trebuie socotit că minte cineva care [de fapt] nu minte.

Ce este minciuna. Minciună și neadevăr

III. 3. Trebuie văzut, din acest motiv, ce este minciuna. Căci nu orice om care rostește falsul minte, câtă vreme el chiar crede sau e de părere că ceea ce spune este adevărat. Însă între a crede și a fi de părere există diferența că uneori cel care crede pricepe că el nu cunoaște ceea ce crede, deși nu se îndoiește de lucrul pe care știe că-l ignoră, de vreme ce crede în el cu toată tăria. Însă cel care are doar o părere socotește că știe ceea ce el nu știe. Dar oricine exprimă ceea ce are în gând ca demn de a fi crezut sau doar ca pe o părere, chiar dacă acel ceva este fals, nu minte. Căci acest lucru îl datorează încrederii pe care o are în spusa lui, anume că poate da la iveală prin aceasta ce are în gând și

aut non credenda credit aut quod ignorat nosse se putat, etiamsi verum sit. Incognitum enim habet pro cognito.

Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo et aliud verbis vel quibuslibet significationibus enuntiat. Unde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est, duplex cogitatio: una rei eius quam veram esse vel scit vel putat et non profert; altera eius rei, quam pro ista profert sciens falsam esse vel putans. Ex quo fit, ut possit falsum dicere non mentiens, si putat ita esse ut dicit, quamvis non ita sit. Et ut possit verum dicere mentiens, si putat falsum esse et pro vero enuntiat, quamvis revera ita sit, ut enuntiat. Ex animi enim sui sententia, non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate mentiens aut non mentiens iudicandus est.

Potest itaque ille, qui falsum pro vero enuntiat, quod tamen verum esse opinatur, errans dici et temerarius. Mentiens autem non recte dicitur, quia cor duplex, cum enuntiat, non habet nec fallere cupit, sed fallitur. Culpa vero mentientis est in enuntiando animo suo fallendi cupiditas, sive fallat, cum ei creditur falsum enuntianti, sive non fallat, vel cum ei non creditur vel cum verum enuntiat voluntate fallendi, quod non putat verum. Quod cum ei creditur, non utique fallit, quamvis fallere voluerit. Nisi hactenus fallit, quatenus putatur ita etiam nosse vel putare ut enuntiat.

că are [în gând întocmai] ceea ce dă la iveală. Și de aceea, totuși, aici este de blamat, deși nu a mințit, dacă el crede ceea ce nu se cuvine să fie crezut sau dacă el crede că știe ceea ce ignoră, chiar dacă acel fapt ar fi adevărat. Căci el ia drept știut ceva ce nu este știut.

Din acest motiv, de mințit minte acela care una are în gând și altceva redă prin cuvinte sau prin orice alte moduri de semnificare.[viii] De unde se și zice că mincinosul are „inimă dublă“,[ix] adică două feluri de a cugeta – unul cu privire la lucrul despre care sau știe, sau socotește că este adevărat, dar pe care nu îl enunță, celălalt cu privire la un lucru pe care îl enunță, știind sau socotind că este fals. De aici rezultă că cineva ar putea spune ceva fals fără a minți, dacă socotește că lucrurile sunt așa cum spune el – măcar că ele nu sunt așa –, precum și că mincinosul poate rosti adevărul, dacă el socotește că [ceva] este fals și îl enunță drept adevărat, chiar dacă, de fapt, el este așa precum îl enunță. Căci faptul că cineva minte sau nu minte trebuie judecat după modul său de a gândi, și nu după adevărul sau falsitatea lucrurilor însele.

Prin urmare, despre cel care enunță ceva fals drept adevărat – pe care totuși îl și socotește adevărat – s-ar putea spune că se înșală și că este un nechibzuit. Dar nu se poate să fie numit mincinos cu temei;[x] căci, atunci când enunță ceva, el nu are „inimă dublă“ și nici nu dorește să înșele, ci se înșală pe sine. Însă vina celui care minte constă în dorința de a înșela existentă în cugetul său în timp ce enunță: fie că înșală ca unul căruia i se dă crezare când spune ceva fals, fie că [, de fapt,] nu înșală ori pentru că nu e crezut, ori pentru că ceea ce se crede despre ce spune se dovedește adevărat, deși o spune cu voința de a înșela.

CUPRINS